

Kapsayıcı Büyüme ve Küreselleşme: Türkiye Örneği

Inclusive Growth and Globalization: The Case of Turkey

Ph.D. Candidate Zeynep Gizem Can (Çukurova University, Turkey)

Ph.D. Candidate Ufuk Can (Çukurova University, Turkey)

Prof. Dr. Harun Bal (Çukurova University, Turkey)

Abstract

This study aims to determine the relationship between inclusive growth and globalization. Since both concepts are multidimensional and do not directly related data on these concepts, an inclusive growth index is formed which covers sixteen different data with the help of principal component analysis. The globalization data are compiled from the KOF Swiss Economic Institute and the relationship between them is determined by Engle-Granger cointegration, Granger causality and ARDL bounds tests. Econometric findings show that inclusive growth has accelerated in the period between 1991 and 2015, that there is a long-term relationship with the inclusive growth index and the globalization index. This situation is contradictory with the conclusion that the causality relationship in the literature is towards global growth through inclusive growth. Information, social, economic and financial globalizations are directly related to economic performance, education, health and infrastructure investments and its funding conditions.

1 Giriş

Çağımıza yön veren yoksullukla mücadele, cinsiyet eşitsizliği, çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının geliştirilmesi, evrensel ilköğretimin gerçekleştirilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, temel ihtiyaçlara ve altyapıya erişim gibi konularda 147 ülkenin katılımıyla Eylül 2000'de Birleşmiş Milletler Milenyum Deklarasyonu imzalanmış, hedefler yukarıdaki başlıklar altında kategorize edilse de temelinde yoksulluk odaklı olan bu bildirge literatüre yoksulluğu gidermek için yeni bir kavram olan kapsayıcı büyümeyi eklemiştir. Daha sonra kapsayıcı büyüme kavramının kullanımı yaygınlaşmış, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) toplumun tüm katmanlarına refahlarını yükseltebilme imkanı yaratılmasını, parasal ve parasal olmayan tüm refah bileşenlerinin toplumda adaletle dağıtılmasını; Asya Kalkınma Bankası (ADB) ise ekonomik büyüme ile yaratılan fırsatların herkese, özellikle de yoksullara mümkün olan en yüksek düzeyde ulaşmasını kapsayıcı büyüme olarak tanımlamıştır (Özütler, 2018). Özellikle yoksulların durumlarının iyileştirilmesinin yanı sıra ekonomik büyümenin dinamiklerinin toplumun refahı için eşit olarak dağıtılmasını önermesi nedeniyle kapsayıcı büyüme adil kazanç ile yoksulluğun ve eşitsizliğin ortadan kaldırılmasını ifade etmektedir (Son ve Ali, 2007). Kapsayıcı büyümeyi mutlak ve nispi olmak üzere iki şekilde tanımlayan Anand vd. (2013) mutlak tanım olarak, yoksullar için kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) tutarı mutlak olarak yükseldiğinde; nispi tanım olarak ise, yoksulların ortalama geliri toplumun ortalama gelirinden yüzde olarak daha fazla arttığında söz konusu büyümeyi yoksuldan yana yani kapsayıcı büyüme olarak nitelemektedir.

Kapsayıcı büyümenin düzeyi ile doğrudan ilişki verinin bulunmaması ve kapsayıcı büyüme düzeyinin ölçümünün zor olmasına rağmen, literatürde farklı yöntemler kullanılarak bu ölçüm yapılmaya çalışılmaktadır. Pasha (2007) büyümenin kapsayıcılık derecesini belirlemek için yoksulluk büyüme esnekliğini hesaplamaktadır. Ali ve Son (2007) büyüme, eşitsizlik, erişilebilirlik ve sosyal koruma boyutlarını tek bir kapsayıcı büyüme ölçütüne indirgemekte ve toplumun fırsatlara erişim ve eşitlikle ilgili gözlenebilecek fırsat endeksi olarak insani gelişme endeksinin (HDI) kullanılmasını önermektedir. McKinley (2010) ekonomik büyümeyi, verimli istihdamı, iktisadi altyapı göstergelerini, gelir ve cinsiyet eşitliği göstergelerini, beşeri sermaye göstergelerini ve sosyal güvenlik göstergelerini belirlediği ağırlıklar çerçevesinde kullanarak kapsayıcı büyüme ile ilgili bir endeks oluşturmaktadır. Chaudhary ve Sadaf (2012) Asya Kalkınma Bankası'nın benimsediği metodolojiyi izleyerek kapsayıcı büyüme ile ilgili farklı endeksler geliştirilmekte, temel aldığı endekste ise büyümeyi, istihdam yaratmayı ve ekonomik altyapıya erişimde başarıyı %50, aşırı yoksulluğu, ılımlı yoksulluğu, eşitsizliği ve cinsiyet eşitsizliğini azaltmadaki başarıyı %25, temel sosyal korumayı sağlamadaki başarıyı %10, insan yeteneklerini (sağlık, eğitim, su vb.) artırmada başarıyı da %15 olarak ağırlıklandırmaktadır. Anand vd. (2013) büyümenin kişi başına düşen milli gelir ve dengeli dağılım bileşenlerini bir arada incelemeye olanak tanıyan sosyal mobilite ve yoğunlaşma eğrileri ile büyümenin kapsayıcılığını incelemektedir. Khan vd. (2016) büyüme, eşitsizlik, erişilebilirlik ve yönetimi Asya Kalkınma Bankası'nın önerdiği metodolojiyi ve ağırlıkları kullanarak tek bir kapsayıcı büyüme boyutuna indirgemektedir. Bocutoğlu (2017) ise 7 ana ve 15 alt ölçüt yardımı ile 112 devletin ekonomilerinin sürdürülebilirliğini ve kapsayıcılığını sorgulamaktadır. Literatürde yapılan çalışmalarda genellikle birden çok boyutu tek bir boyuta indirgeyen faktör ve temel bileşenler analizi gibi yöntemlerin ve mobilite eğrilerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

Bu çalışmada McKinley (2010) çalışması baz alınarak kapsayıcı büyümenin boyutları belirlenmektedir. Ekonomik aktivite, eğitim, sağlık, altyapı, yoksulluk ve eşitsizlik boyutları altında belirlenen değişkenler tek bir boyuta indirgenerek kapsayıcı büyüme endeksi oluşturulmaktadır. Belirlenen boyutlar ile kapsayıcı büyüme

arasında literatürde birçok çalışma bulunmaktadır. Kapsayıcı büyümenin eğitim boyutu ile ilgili olarak Barro ve Lee (1997), Lal (2005) ve Tilak (2007), sağlık boyutu ile ilgili olarak Brenneman ve Kerf (2002) ve Yeravdekar vd. (2013), altyapı boyutu ile ilgili olarak Sanchez-Robels (1998), Roller ve Waverman (2001), Estache vd. (2002), Calderon ve Serven (2004) ve Ali ve Yao (2004), Calderon ve Chong (2004), yoksulluk boyutu ile ilgili olarak Palanivel (2003) ve Osmani (2008), eşitsizlik boyutu ile ilgili olarak Pasha (2007), Lin vd. (2008) ve Ali ve Son (2007) literatürde yer alan çalışmalar arasında yer almaktadır.

Türkiye’de kapsayıcı büyüme kavramı özellikle son dönemlerde önem kazanmakta ve literatürde yapılan çalışma sayısı gitgide artmaktadır. Taşkın (2014) Türkiye'nin son on yıldaki GSYİH büyümesini kapsayıcılık açısından incelemekte ve Türkiye’de büyümenin 2002-2011 dönemi için kapsayıcı olduğunu göstermektedir. Bölgesel ve dönemsel gelişmelere odaklanıldığında, büyüme performansı açısından bölgeler arasında ve alt dönemlerde farklılaşmalar dikkati çekmekte, Türkiye’de kişi başına düşen GSYİH büyümesinde bölgeler arasında eşbütünlüşme olduğu görülmektedir. Bocutoğlu (2017) Dünya Ekonomik Forumu’nun verileri kullanarak yaptığı çalışmasında, farklı gelir gruplarında yer alan D-8 İktisadi İşbirliği Örgütü ekonomilerinin sürdürülebilir kapsayıcı büyüme bakımından, bazı ölçütlerde Malezya, Türkiye, Endonezya ve İran istisnaları dışında, genel olarak ortalamanın altında bir performans gösterdiği sonucuna ulaşmaktadır. Özütlü (2018) Türkiye için 1997-2016 döneminde çalışmasında kapsayıcı büyüme ile cari denge arasındaki ilişkiyi incelemekte, başarılı yönetildiklerinde ulusal ve global cari denge kadar güvenlik ve göç hareketleri gibi parametrelerin de sosyal refah, adalet ve toplumsal barışa katkı sunarak kapsayıcı büyümenin ekopolitiğini ve sosyal refah fonksiyonunu pozitif etkiledikleri tespit etmektedir.

Kapsayıcı büyümenin farklı tanımları ve boyutları arasında dikkat çeken ekonomik büyüme, eşitlik ve yoksulluk kavramlarında özellikle 1990 ve sonrası dönemde görülen ciddi yapısal kırılmaların en önemli sebeplerinden birisi olarak kapsayıcı büyümenin tüm bileşenlerini etkileyen küreselleşme görülmektedir. Mal ve hizmet, faktör ve finans piyasalarında ülkeler arasındaki entegrasyon sürecinin hızlanması olarak tanımlanan küreselleşme neoliberal iktisat politikalarıyla ilişkili görülse de, kökenleri daha eski dönemlere dayanmaktadır. Neoklasik iktisat görüşüne göre küresel entegrasyon etkin kaynak kullanımını ve karşılaştırmalı üstünlükler bakımından uzmanlaşmayı sağlayarak düşük gelirli kesimlerin bu durumdan daha fazla kazançlı çıkmasına yol açmaktadır (Wade, 2004). Küreselleşme ile özdeşleşen dış ticarete serbestleşme eğiliminin yarattığı büyümenin kapsayıcılığı ile ilgili olarak, Dollar ve Kraay (2002) toplumdaki en yoksul kesimlerin ortalama gelirlerindeki artış ile diğer gelir gruplarının ortalama gelirlerindeki artışın eşit olduğunu, Fields (1989) ve Ravallion (2002) ise küreselleşmenin yoksulları aleyhine olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, küreselleşme sonucunda çok uluslu şirketlerin uluslararası bir mal ve hizmet arzı ve işgücü ve sermaye talebi yaratarak sağlık, eğitim ve altyapı olanaklarının iyileştirilmesine ve gelirlerin yükselmesine yol açması büyümenin kapsayıcılığı ile küreselleşme ilişkisinin bir başka boyutunu belirtmektedir. Bununla birlikte, kapsayıcı büyümenin boyutları arasında yer alan ekonomik aktivitelerin, sağlık, eğitim ve altyapı harcamalarının artması ve eşitsizlik ve yoksulluğun azalmasının ülkeler arasındaki farklılıkları azaltarak küreselleşmeye olumlu katkıda bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle bu iki endeks arasında karşılıklı etkileşim bulunmaktadır.

2 Veri ve Metodoloji

Bu çalışmada kapsayıcı büyüme kavramını inceleyebilmek için McKinley (2010) çalışması baz alınarak ekonomik aktivite, eğitim, sağlık, altyapı, yoksulluk ve eşitsizlik boyutlarının altında Türkiye için 1991-2015 dönemi için yıllık olarak derlenen veriler kategorize edilmektedir. Dünya Bankası veri tabanları içerisinde Dünya Kalkınma Göstergeleri (WDI) ve kurumların yayınlarını temel alarak tüm ülkeler için GİNİ endeksi hesaplayan Solt (2016) veri kaynakları olarak seçilmektedir. Sanayi ve hizmet sektörlerinde istihdam edilen nüfus yüksek verimliliği nedeniyle ekonomik ve kapsayıcı büyümenin unsuru olarak değerlendirilmektedir.

Boyutlar	Değişkenler	Kaynaklar
Ekonomik Aktivite	Ekonomik Büyüme (EB)	Dünya Bankası
	Sanayi (Sİ) ve Hizmetler (Hİ) Sektöründeki İstihdamların Toplam İstihdam İçerisindeki Payları	Dünya Bankası
Eğitim	Toplam Nüfusun İlköğretim (İM), Ortaöğretim (OM) ve Yükseköğretim (YM) Eğitimlerini Bitirme Oranları	Dünya Bankası
Sağlık	1000 Canlı İçerisinde Yenidoğan (YÖ), Bebek (BÖ) ve 5 Yaş Altı (BEÖ) Ölüm Oranları	Dünya Bankası
	Kişi Başı Petrol Tüketimi (PT)	
Altyapı	Toplam Nüfusun Su Kaynaklarına Erişim Olanakları (SK)	
	Toplam Nüfusun Sağlık Olanaklarına Erişim Olanakları (SO)	Dünya Bankası
	Toplam Nüfus İçerisinde İnternet Kullananların Oranı (İK)	
	Toplam Nüfus İçerisinde Mobil Telefon Kullananların Oranı (MT)	
Yoksulluk	GİNİ Endeksi (GE)	Solt (2016)
Eşitsizlik	İşgücüne Katılımda Kadınların Erkeklerle Oranı (KO)	Dünya Bankası

Tablo 1. Kapsayıcı Büyüme Veri Seti

Farklı birimler cinsinden ifade edilen, 6 boyuttan ve 16 değişkenden oluşan veri seti analizlerin güvenilirliğini etkilemesi nedeniyle bu çalışmada çok sayıda birbiriyle ilişkili değişkenlerin oluşturduğu veri setinin varyasyonlarını korumak ve boyutsallığını azaltmak amacıyla Temel Bileşenler Analizi (PCA) kullanılmaktadır. Pearson (1901) ve Hotelling (1933) çalışmalarında orijinal “z” değişkenini oluşturan daha küçük bağımsız değişkenler veri setinin olabileceğini, ana bileşenlerin toplam varyansı maksimize edecek şekilde belirlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Temel Bileşenler Analizinde, “p” tane değişkenin oluşturduğu veri seti, aralarında ilişki olmayan “k” sayıda temel bileşen ile ifade edilebilmektedir ($k \leq p$). Bu sayede, aralarında yüksek otokorelasyon ilişkisi bulunma ihtimali yüksek olan değişkenlerin oluşturduğu veri setleri birbiriyle ilişkisi bulunmayan ve boyut olarak indirgenmiş verilere dönüşmektedir. Bartlett (1950) küresellik testi ve Kaiser-Meyer-Olkin (1974) örneklem uygunluk ölçütü yardımıyla veri setinin Temel Bileşenler Analizine uygunluğu belirlenerek, ekonomik aktivite, eğitim, sağlık, altyapı, yoksulluk ve eşitsizlik boyutları ile ilgili birbirinden bağımsız on altı değişkeni tek bir endekse indirmek için temel bileşen ağırlıkları hesaplanmaktadır.

$$\begin{pmatrix} Y_1 \\ Y_2 \\ \vdots \\ Y_n \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} a_{11}X_1 + a_{12}X_2 + \dots + a_{1n}X_n \\ a_{21}X_1 + a_{22}X_2 + \dots + a_{2n}X_n \\ \vdots \\ a_{n1}X_1 + a_{n2}X_2 + \dots + a_{nn}X_n \end{pmatrix} \quad (1)$$

$Y_{i(1,2,\dots,p)}$ parametreleri p tane temel bileşeni ve $a_{ij(1,2,\dots,p)}$ katsayıları i . temel bileşen için j . değişkenin ağırlığını ifade etmektedir. Temel bileşen ağırlıkları $a_{ij(1,2,\dots,p)}$ sırasıyla toplam varyansa azalan biçimde katkı sağlayacak şekilde belirlenmektedir. Ayrıca, her bir bileşenin analizde yer alan tüm bileşenlerin doğrusal bir fonksiyonu olması, varyanstan arındırılıp standartlaştırılan temel bileşenlerin karelerinin toplamının bire eşit olması ve yeni belirlenen değişkenlerin ağırlıklarını değiştirerek varyansı arttırmanın mümkün olması aşağıda gösterilmektedir.

$$\sum_{j=1}^n a_{ij}^2 = 1 \quad (2)$$

$$\sum_{k=1}^n a_{ik}^2 a_{jk}^2 = 0 \quad (3)$$

Temel bileşenlerin toplam varyansa analize giriş sıraları ile paralel olarak katkı yapmaları nedeniyle McKinley (2010) ve Khan vd. (2014) çalışmalarında değişkenler için belirledikleri ağırlıkların büyüklüklerine göre değişkenler sıralanmaktadır. Bu çerçevede, ekonomik büyüme ve istihdam ilk iki temel bileşeni oluşturmaktadır. Değişkenler ortalama değer çıkarıldıktan sonra standart sapmaya bölünerek standardize edilmektedir. Aynı birimle ifade edilen bu değişkenler Temel Bileşenler Analizi ile belirlenen normalize edilmiş ağırlıklar ile çarpılmakta ve oluşturulan endeks tekrar standardize edilerek ortalaması sıfır ve varyansı bir olan kapsayıcı büyüme endeksi elde edilmektedir. Endeksin pozitif değer alması kapsayıcı büyümenin hızlanmasını, negatif endeks değerleri ise kapsayıcı büyümenin yavaşlamasını göstermektedir. Daha sonra, kapsayıcı büyüme endeksi ile aynı birim cinsinden ifade edilebilmesi için KOF İsviçre Ekonomik Enstitüsü tarafından yayınlanan küreselleşme endeksi verileri standardize edilerek bu iki endeks arasındaki ilişki incelenmektedir. Küreselleşme endeksi de kapsayıcı büyüme endeksinde benzer biçimde ekonomi, sosyal ve politika boyutlarını ve ticari, finansal, bilgisel, politik, sosyal küreselleşmeyi kapsamaktadır (Gygli, Haelg ve Sturm, 2018).

3 Ekonometrik Bulgular

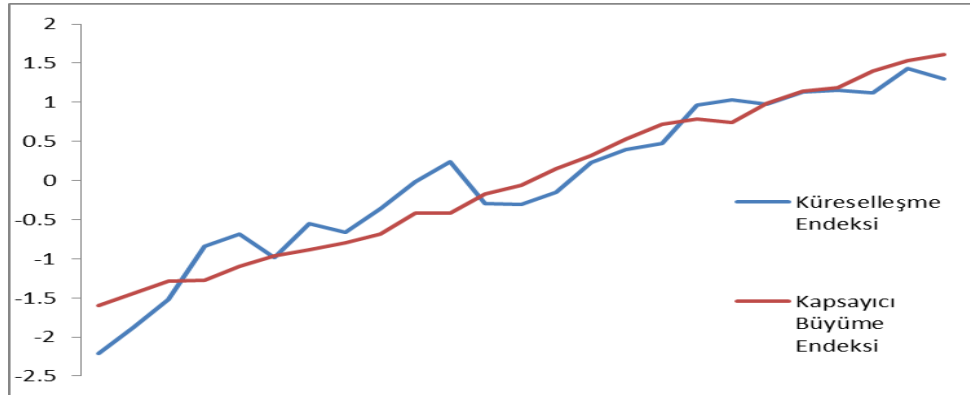
Temel bileşenler analizi çerçevesinde belirlenen ağırlıklar aşağıda verilmektedir. Seçilen ağırlıklar oluşturulan endeksin ortalamasını sıfır, standart sapmasını bir yapacak şekilde normalize edilmiştir. Böylelikle ağırlıklar ilgili değişkendeki bir standart sapma değişikliğinin endeks üzerinde standart sapma cinsinden etkisini göstermektedir. Temel bileşenler analizi yapılırken sadece birinci temel bileşen ağırlıkları dikkate alınmaktadır ve analiz Stata 14.2 yardımıyla yapılmaktadır.

Değişkenler	Ağırlıklar	Değişkenler	Ağırlıklar
EB	0.0745	BEÖ	-0.2796
Sİ	0.2634	BÖ	-0.2816
Hİ	0.2782	YÖ	-0.2805
GE	-0.2761	PT	0.2774
KO	0.0279	İK	0.2743
İM	0.2594	MT	0.2789
OM	0.2639	SK	0.2851
YM	0.0719	SO	0.2849

Tablo 2. Temel Bileşenler Analizine Göre Belirlenen Ağırlıklar

Toplam varyasyonu birinci bileşen tek başına % 76.22, ilk üç bileşen ise % 91.57 oranında açıklamaktadır. Bartlett küresellik testi ve Kaiser-Meyer-Olkin örneklem uygunluk ölçütü değerlerinin sırasıyla $\chi^2=1218.448$ (0.000) ve 0.754 olması verilerin temel bileşenler analizine uygun olduğunu göstermektedir. Grafik 1 ile temel

bileşenler analizi ile belirlenen ağırlıklar çerçevesinde oluşturulan kapsayıcı büyüme endeksi (KBE) ve küreselleşme endeksi (KE) gösterilmektedir. Gini endeksinin ağırlığı dışındaki diğer bütün ağırlıklar beklentilerle uyumludur, fakat Gini endeksindeki azalmanın gelirin daha eşitlikçi dağılmasına ve bunun da sermaye birikim sürecine zarar vererek ekonomik büyüme kanalıyla kapsayıcı büyümenin varyasyonundaki değişimi olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir.

Grafik 1. Küreselleşme ve Kapsayıcı Büyüme Endeksleri

Türkiye'nin hızlanan bir kapsayıcı büyüme ve küreselleşme dönemi içerisinde olduğu ve her iki endeksin de benzer bir şekilde hareket ettiği görülmektedir. Ayrıca, bu iki endeks arasında çok yüksek korelasyon (0.953) bulunmaktadır. Endeksler arasındaki ilişkiyi inceleyebilmek için, öncelikle endekslerin durağanlık düzeyleri belirlenmektedir. Dickey ve Fuller (1979) tarafından formüle edilen Genişletilmiş Dickey-Fuller (*Augmented Dickey Fuller*, *ADF*) ve Kwiatkowski vd. (1992) tarafından geliştirilen Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (*KPSS*) testleri ile durağanlık sınamaları yapılmaktadır.

Testler		KE	KBE
ADF	Sabit	-4.774 (0)	-6.484 (0)
	Sabit ve Trend	-4.925 (0)	-6.345 (0)
KPSS	Sabit	0.177 (0)*	0.050 (0)*
	Sabit ve Trend	0.052 (0)*	0.049 (0)*

Tablo 3. Birim Kök Testi Sonuçları

Notlar: (1) *ADF* ve *KPSS* testlerinde % 1 anlamlılık düzeylerinde kritik değerler sabit terim içeren modeller için, sırasıyla, -3.738 ve 0.739 iken, sabit ile birlikte trend içeren modeller için -4.394 ve 0.216'dır. (2) Parantez içi değerler optimal gecikme sayısını temsil etmektedir. Maksimum gecikme sayısı 4 olarak alınmıştır. (3) * ve ** ve işaretleri, sırasıyla, boş hipotezin % 1 anlamlılık düzeyinde reddedildiğini göstermektedir. *KPSS* testinde boş hipotez serinin durağan olduğunu belirtmektedir. (4) Testler *EViews 10* yardımıyla yapılmaktadır.

Tablo 3'te küreselleşme endeksi ve kapsayıcı büyüme endeksi serilerinin birinci fark durağan süreç olduğu belirlenmekte, farkı alınarak durağanlaştırılmaktadır. Daha sonra değişkenlerin düzey değerleri arasındaki ilişki tahmin edilerek, kalıntı serisi oluşturulmaktadır. Engle ve Yoo'nun (1987) tarafından önerilen *ADF* testi ile hata terimi serisinin durağanlığı test edilmekte, Granger (1969) tarafından önerilen nedensellik testi ile iki seri arasındaki nedensellik ilişkisi belirlenmekte ve Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından geliştirilen gecikmesi dağıtılmış otoregresif model (*ARDL* sınır testi) ile birlikte bu iki test çerçevesinde endekslerin eşbütünlüşme ilişkisi araştırılmaktadır. Daha sonra, Akaike bilgi kriteri ile optimal gecikme uzunluğu belirlenerek *ARDL* sınır testi ile endeksler arasındaki uzun ve kısa dönemli ilişki ortaya konmaktadır.

Engle-Granger ve *ARDL* eşbütünlüşme testi ile seriler arasındaki eşbütünlüşme ilişkisi tespit edilmekte, Granger testi ile de nedenselliğin kapsayıcı büyüme endeksinden küreselleşme endeksine doğru olduğu belirlenmektedir. Tablo 4'te görüleceği üzere uzun dönemde kapsayıcı büyüme endeksinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve beklentilerle uyduğu, ayrıca sabit terimin ve hata düzeltme katsayısının anlamlı olduğu görülmekte, kapsayıcı büyüme endeksinde yaşanacak şokların yaratacağı etkilerin küreselleşme endeksi tarafından yaklaşık iki dönemde absorbe edileceği belirlenmektedir. Katsayıların büyük ölçüde kararlı olduğu ve tanısal testler sonucunda otokorelasyon, model kurma, değişken varyans ve hata terimlerinin dağılımı ile ilgili herhangi bir problem olmadığı belirlenmektedir.

Test	Test İstatistiği	KBE → KE	9.515 (0.005)*
Kalıntı ADF Testi	-3.340 (0)**	KE → KBE	0.154 (0.698)

Panel A. Engle-Granger Eşbütünleşme ve Granger Nedensellik Testleri

Notlar: (1) Kritik değerler Engle ve Yoo (1987) ve Granger (1969) çalışmasından alınmaktadır. (2) Engle-Granger eşbütünleşme testinde parantez içindeki değer Schwarz kriteri çerçevesinde belirlenen optimal gecikme uzunluğunu göstermektedir. Maksimum gecikme uzunluğu olarak 4 seçilmektedir. (3) Granger testinde VAR Modeli ile belirlenen optimal gecikme uzunluğu olan 1 seçilmektedir. (4) * işareti boş hipotezlerin %1 anlamlılık düzeyinde reddedildiğini göstermektedir.

p	SBC	$\chi^2_{LM(2)}$	$\chi^2_{LM(4)}$	F_I	t_I
1	-2.389	3.24 (0.20)	8.22 (0.08)	7.689**	-3.657**

Panel C: Panel B. ARDL Sınır Testi Çerçevesinde Seçilen Gecikme Uzunluğunun İstatistiksel Değerleri

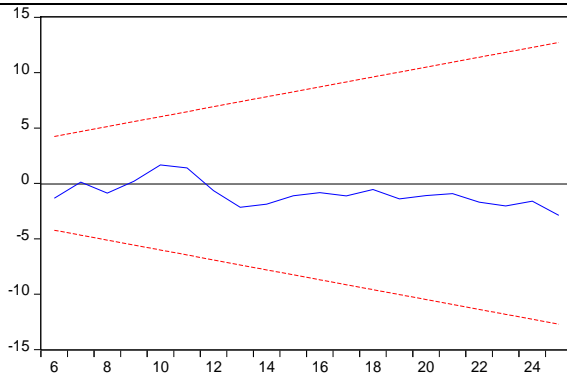
Notlar: (1) p VAR modeli ile belirlenen gecikme uzunluğunu göstermektedir. (2) $SBC_p = LL_p - \frac{Sp}{2}$ olarak hesaplanmaktadır. (3) χ^2_{LM} 2 ve 4 gecikmede hata terimlerinin otokorelasyon problemi taşımadığını sınavan LM istatistiğini belirtmektedir. (4) F_I ve t_I değerleri yalnızca kısa dönemde sabit terim içeren model tahminindeki F ve t istatistiğini temsil etmektedir. (5) [**] 0.05 alt sınırının üzerinde yer alan istatistik değerini ifade etmektedir.

Değişkenler	Katsayılar
KBE	0.849*
C	0.252*
D(KBE)	-1.466
ECT	-0.509*

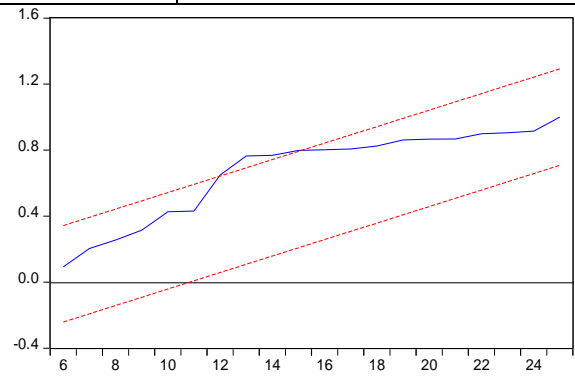
$$\begin{aligned} \bar{R}^2 &= 0.402 \\ F_{PSS} &= 7.689 (0.000) \\ \chi^2_{BG(2)} &= 3.240 (0.198) \\ \chi^2_{BG(4)} &= 8.223 (0.084) \\ \chi^2_{BPG} &= 5.798 (0.121) \\ \chi^2_{JB} &= 0.694 (0.707) \\ F_{RR(1)} &= 1.362 (0.258) \\ F_{RR(2)} &= 0.649 (0.535) \end{aligned}$$

Panel C. ARDL (1,1) Modeli Katsayıları

Notlar: (1) $\bar{R}^2$ düzeltilmiş uyum ölçütünü, χ^2_{BP} , F_{RR} , χ^2_{JB} ve χ^2_{BPG} hata terimlerinin otokorelasyon (Breusch (1978) ve Godfrey (1978)), model kurma (Ramsey (1969)), normal dağılım (Jarque ve Bera (1980)) ve değişken varyans (Breusch ve Pagan (1980)) sınamalarını ifade etmekte, [.] ise testlerin olasılık değerlerini göstermektedir. (2) * işareti %1 kritik değerinde boş hipotezin reddedildiğini göstermektedir. (3) Testler EViews 10 ile yapılmaktadır.

i) CUSUM Test

ii) CUSUM Square Test

Panel D. Durağanlık Testi

Notlar: (1) CUSUM (Cumulative Sum of the Recursive Residuals) ve CUSUMQ (Cumulative Sum of Squares of the Recursive Residuals) testleri katsayıların durağanlığını test etmektedir.

Tablo 4. Eşbütünleşme, Nedensellik ve ARDL Sınır Testi Tahminleri

4 Sonuç

Bu çalışmada kapsayıcı büyüme ile küreselleşme arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Her iki kavramın da çok boyutlu olması ve doğrudan bu kavramlarla ilgili verilerin var olmaması nedeniyle, öncelikle temel bileşenler analizi yardımıyla on altı farklı veriyi kapsayan kapsayıcı büyüme endeksi oluşturulmaktadır. Küreselleşme ile ilgili veriler ise KOF Enstitüsü'nden derlenmekte ve aralarındaki ilişki Engle-Granger eşbütünleşme, Granger nedensellik ve ARDL sınır testleri yardımıyla belirlenmektedir.

Ekonometrik bulgular Türkiye’de 1991-2015 yılları arasını kapsayan süreçte kapsayıcı büyümenin hızlandığını, kapsayıcı büyüme endeksi ile küreselleşme endeksi ile uzun dönemli bir ilişkinin var olduğunu ve kapsayıcı büyümenin küreselleşmeyi olumlu etkilediğini göstermektedir. Bu durum literatürde nedensellik ilişkisinin küreselleşmeden kapsayıcı büyümeye doğru olduğu sonucu ile ters düşmekte, bunun nedenleri arasında ülkelerin büyümenin kapsayıcılığı için yaptıkları yatırımların iç ve dış finansmanın ekonomik ve finansal küreselleşme, eğitim, sağlık ve altyapı koşullarının iyileştirilmesinin politik ve bilgi küreselleşmesi ile doğrudan bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ali, I., & Son, H. H. (2007). Measuring Inclusive Growth. *Asian Development Review*, 24(1), 11.
- Ali, I., & Yao, X. (2004). Pro-poor Inclusive Growth for Sustainable Poverty Reduction in Developing Asia: The Enabling Role of Infrastructure Development. ERD Policy Brief Series, (27).
- Ali, S., & Ahmad, N. (2013). A Time Series Analysis of Foreign Aid and Income Inequality in Pakistan.
- Anand, R., Mishra, M. S., & Peiris, S. J. (2013). Inclusive Growth: Measurement and Determinants (No. 13-135). International Monetary Fund.
- Aschauer, D. A. (1989). Is Public Expenditure Productive?. *Journal of Monetary Economics*, 23(2), 177-200.
- Barro, R. J., & Lee, J. W. (1997). Determinants of Schooling Quality. Unpublished, Harvard University, March.
- Bartlett, M. S. (1950). Tests of Significance in Factor Analysis. *British Journal of Statistical Psychology*, 3(2), 77-85.
- Bocutoğlu, E. (2017) Kuruluşunun 20. Yılında Sürdürülebilir Kapsayıcı Büyüme Açısından D-8 İktisadi İşbirliği Örgütü Üye Devletlerinin Mevcut Durumu: Dünya Ekonomik Forumu Verileri İle Bir Değerlendirme.
- Breneman, A., & Kerf, M. (2002). Infrastructure & Poverty Linkages. A Literature Review, The World Bank, Washington, DC.
- Breusch, T. S. (1978). Testing for Autocorrelation in Dynamic Linear Models. *Australian Economic Papers*, 17(31), 334-355.
- Breusch, T. S., & Pagan, A. R. (1980). The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification in Econometrics. *The Review of Economic Studies*, 47(1), 239-253.
- Calderón, C., & Chong, A. (2004). Volume and Quality of Infrastructure and the Distribution of Income: An Empirical Investigation. *Review of Income and Wealth*, 50(1), 87-106.
- Calderón, C., & Servén, L. (2004). The Effects of Infrastructure Development on Growth and Income Distribution. The World Bank.
- Chaudhary, M. A., & Sadaf, R. (2012). Poverty, Income Inequality and Inclusive Growth in Pakistan. University of Lahore.
- Dickey, D. A., & Fuller, W. A. (1979). Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series with a Unit Root. *Journal of the American Statistical Association*, 74(366a), 427-431.
- Dollar, D., & Kraay, A. (2002). Growth is Good for the Poor. *Journal of Economic Growth*, 7(3), 195-225.
- Engle, R. F., & Yoo, B. S. (1987). Forecasting and Testing in Co-integrated Systems. *Journal of Econometrics*, 35(1), 143-159.
- Estache, A., Foster, V., & Wodon, Q. (2002). Accounting for Poverty in Infrastructure Reform: Learning from Latin America's Experience. The World Bank.
- Fields, G. S. (1989). Changes in Poverty and Inequality in Developing Countries. *The World Bank Research Observer*, 4(2), 167-185.
- Godfrey, L. G. (1978). Testing against General Autoregressive and Moving Average Error Models when the Regressors Include Lagged Dependent Variables. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1293-1301.
- Gygli, S., Haelg, F., & Sturm, J. E. (2018). The KOF Globalisation Index–Revisited. KOF Working Papers, 439.
- Hotelling, H. (1933). Analysis of a Complex of Statistical Variables into Principal Components. *Journal of Educational Psychology*, 24(6), 417.
- Jarque, C. M., & Bera, A. K. (1980). Efficient Tests for Normality, Homoscedasticity and Serial Independence of Regression Residuals. *Economics Letters*, 6(3), 255-259.

- Kaiser, M. O. (1974). Kaiser-Meyer-Olkin Measure for Identity Correlation Matrix. *Journal of the Royal Statistical Society*, 52, 296-298.
- Khan, A., Khan, G., Safdar, S., Munir, S., & Andleeb, Z. (2016). Measurement and Determinants of Inclusive Growth: A Case Study of Pakistan (1990-2012). *The Pakistan Development Review*, 55(4 Part I &), 455-466.
- Kwiatkowski, D., Phillips, P. C., Schmidt, P., & Shin, Y. (1992). Testing the Null Hypothesis of Stationarity against the Alternative of a Unit Root: How Sure Are We that Economic Time Series Have a Unit Root?. *Journal of Econometrics*, 54(1-3), 159-178.
- Lal, M. (2005). Education-The Inclusive Growth Strategy for the Economically and Socially Disadvantaged in the Society. available online: [dise.in/Downloads/Use%20of%20Dise%20Data/Meer%20Lal.pdf](#).
- Lin, T., Zhuang, J., Yarcia, D., & Lin, F. (2008). Income Inequality in the People's Republic of China and Its Decomposition: 1990-2004.
- McKinley, T. (2010). Inclusive Growth Criteria and Indicators: An Inclusive Growth Index for Diagnosis of Country Progress.
- Osmani, S. R. (2008). Achievements and Challenges of the Bangladesh Economy: An Overview. *Emerging Issues in Bangladesh Economy*, 1-23.
- Özütlü, H. Ş. (2018). Kapsayıcı Büyümenin Kuramsal Çerçevesi Üzerine Bir Araştırma. *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 23(4).
- Palanivel, T. (2003). Report of the Regional Workshop on Macroeconomics of Poverty Reduction.
- Pasha, A. K. (2007). India and West Asia: Past and Future. *West Asia in Turmoil: Implications for Global Security*, 441-70.
- Pearson, K. (1901). Principal Components Analysis. *The London, Edinburgh, and Dublin Philosophical Magazine and Journal of Science*, 6(2), 559.
- Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. J. (2001). Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16(3), 289-326.
- Ramsey, J. B. (1969). Tests for Specification Errors in Classical Linear Least-squares Regression Analysis. *Journal of the Royal Statistical Society. Series B (Methodological)*, 350-371.
- Ravallion, M. (2002). Have We Already Met the Millennium Development Goal for Poverty?. *Economic and Political Weekly*, 4638-4645.
- Roller, L. H., & Waverman, L. (2001). Telecommunications Infrastructure and Economic Development: A Simultaneous Approach. *American Economic Review*, 91(4), 909-923.
- Sanchez-Robles, B. (1998). Infrastructure Investment and Growth: Some Empirical Evidence. *Contemporary Economic Policy*, 16(1), 98-108.
- Solt, F. (2016). The Standardized World Income Inequality Database. *Social Science Quarterly*, 97(5), 1267-1281.
- Taskin, T. (2014). GDP Growth in Turkey: Inclusive or Not?/Türkiye'de GSYH Büyümesi: Kapsayıcı mı Değil mi?. *Central Bank Review*, 14(2), 31.
- Tilak, J. B. (2007). Inclusive Growth and Education: on the Approach to the Eleventh Plan. *Economic and Political Weekly*, 3872-3877.
- Wade, R. H. (2004). Is Globalization Reducing Poverty and Inequality?. *International Journal of Health Services*, 34(3), 381-414.
- Yeravdekar, R., Yeravdekar, V. R., Tutakne, M. A., Bhatia, N. P., & Tambe, M. (2013). Strengthening of Primary Health Care: Key to Deliver Inclusive Health Care. *Indian Journal of Public Health*, 57(2), 59.